

Maak de energietransitie in de gebouwde omgeving laagdrempelig

Actieagenda om de doelen uit het Klimaatakkoord te halen

Mei 2021

Inleiding

Energie-Nederland voelt zich als één van de ondertekenaars van het Klimaatakkoord verantwoordelijk voor het behalen van de afspraken uit het Klimaatakkoord. En uiteraard ook voor de doelen voor de gebouwde omgeving. Daarom wil Energie-Nederland blijven bijdragen aan de ideeënvorming, kennisuitwisseling en verdere aanscherping van de eerder gemaakte plannen over de gebouwde omgeving. Dit heeft Energie-Nederland onder andere gedaan met het initiatief 'Een Laagdrempelige Energietransitie'. Daarbij was het perspectief van de huiseigenaar en de (ver)huurder het startpunt. En de hoofdvraag was of de doelen voor de gebouwde omgeving tijdig en betaalbaar gerealiseerd kunnen worden, zonder al te veel gedoe voor hen.

Energie-Nederland heeft het afgelopen anderhalf jaar de kansen voor die laagdrempelige energietransitie onderzocht en de uitkomsten met een zeer brede groep van betrokkenen besproken. Het rapport 'Een Laagdrempelige Energietransitie'¹, dat adviesbureau Stratelligence in opdracht van Energie-Nederland opgesteld heeft, vormde het startpunt van deze gesprekken.

De ambitie van deze gesprekken was het agenderen van een aanpak die drempels voor zowel woningeigenaren als (ver)huurders sterk verlaagt. Het doel van deze aanpak is het versnellen van de verduurzaming in de gebouwde omgeving, door woningeigenaren en (ver)huurders te ondersteunen bij het zetten van betaalbare verduurzamingsstappen zonder te veel gedoe. Alsof het bijna vanzelf gaat. Het begrip laagdrempelige energietransitie staat inmiddels hoog op de agenda van de politiek, beleidsmakers en partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. Wat dit betreft is de ambitie van Energie-Nederland geslaagd.

Waar het eerdere onderzoek zich zowel op de woningeigenaar als op de (ver)huurder richtte, is deze actieagenda specifiek. Het is een *call to action* aan alle stakeholders die de energietransitie in de gebouwde omgeving voor *woningeigenaren* laagdrempelig kunnen maken. In deze actieagenda wil Energie-Nederland het belang benadrukken om naast de wijkaanpak uit het Klimaatakkoord – gericht op wijken die binnen 8 jaar op een andere warmtevoorziening dan met aardgas kunnen overstappen – ook vol in te zetten op verduurzaming door woningeigenaren zelf. Vooral in de wijken die (nog niet) binnen de wijkaanpak vallen. Goed begrip van de drempels die individuele woningeigenaren ervaren is daarbij cruciaal. De conclusie die Energie-Nederland uit de gesprekken heeft gehaald, is dat de aspecten keuzevrijheid, financiële duidelijkheid en ontzorgd worden de sleutel vormen om woningeigenaren bij te laten dragen aan de energietransitie in de gebouwde omgeving.

Contactinformatie

Wouter Verduyn

E: wverduyn@energie-nederland.nl / T: 06 45 56 46 17

¹ <https://www.energie-nederland.nl/laagdrempelige-energietransitie> (Leiden, 3 april 2020)

Actieagenda: vijf acties om nu vol in te zetten op de laagdrempelige energietransitie

Energie-Nederland concludeert dat *keuzevrijheid, financiële duidelijkheid* en *ontzorgd worden* cruciale aspecten zijn voor het sterk verlagen van drempels voor woningeigenaren. Energie-Nederland onderkent de complexiteit van deze energietransitie. Tegelijkertijd is Energie-Nederland overtuigd dat de energietransitie versneld kan worden door woningeigenaren handelingsperspectief te bieden voor de verduurzaming van de eigen woning.

Energie-Nederland doet daarom met onderstaande vijf acties de oproep om nú echt werk te maken van een laagdrempelige energietransitie.

Actie 1: Denk vanuit de woningeigenaar

Echte kennis over de drijfveren en belemmeringen die woningeigenaren ervaren voordat ze verduurzamingsstappen zetten moet fungeren als basis. Alleen dan weten we hoe (en in welke mate) keuzevrijheid, financiële duidelijkheid en ontzorgd worden voor de woningeigenaar van belang is. Van deze kennis moet uitgegaan worden bij het ontwikkelen van nieuw beleid, het vormgeven van nieuwe instrumenten en de communicatie met de doelgroep. Een bottom-up benadering dus, in plaats van de gebruikelijke top-down aanpak met het perspectief van beleidsmakers als uitgangspunt. De drempels die woningeigenaren ervaren moeten per slot van rekening verdwijnen.

Om de transitie écht laagdrempelig te maken moeten we dus beter snappen wat woningeigenaren belangrijk vinden. Vervolgens moet deze kennis omgezet worden in het juiste beleid, de best passende instrumenten en gerichte informatie.

Energie-Nederland roept gedragswetenschappers, beleidsmakers en marketing- en communicatiedeskundigen op om elkaar actief op te zoeken en samen te werken om de laagdrempelige energietransitie toe te spitsen op de doelgroep van woningeigenaren.

Actie 2: Maak stabiel beleid met scherpe beleidskeuzes

Langjarig stabiel beleid is een belangrijke voorwaarde: het biedt duidelijkheid aan woningeigenaren én aan aanbieders. Afgelopen jaren kende het beleid te vaak wisselingen en budgetten die heel snel uitgeput waren.

Het rapport 'Bestemming Parijs' (Commissie Van Geest)² bevestigt het belang van heldere beleidskeuzes om verduurzaming verder te versnellen. Dat kan onder meer via beprijzing of normering. Beprijzing, bijvoorbeeld in de vorm van een stevigere schuif in de energiebelasting voor huishoudens. Of normering, bijvoorbeeld met (op termijn) verplichtingen voor woningeigenaren voor het realiseren van een bepaald energielabel bij aankoop van een woning.

² ['Bestemming Parijs - wegwijzer voor klimaatkeuzes 2030-2050', 29 januari 2021](#)

Het maken van scherpere beleidskeuzes is primair de verantwoordelijkheid van de Rijksoverheid in samenwerking met onder meer VNG, IPO, marktpartijen, consumentenorganisaties en (gedrags)wetenschappers. Energie-Nederland roept hen op om hier concrete stappen te gaan zetten.

Actie 3: Ontwerp toegankelijke instrumenten

Stabiel en helder beleid moeten vervolgens vertaald worden naar een intelligent, robuust en toegankelijk instrumentarium. Dat moet laagdrempelig, begrijpelijk en voldoende stimulerend zijn. Ongeacht of een woning op korte termijn binnen de wijkaanpak valt of niet. Voorkom onnodige “subdomeinen” in regelingen, zoals isolatiesubsidies uitsluitend voor woningeigenaren binnen de wijkaanpak. Zo kunnen instrumenten bijdragen aan het verlagen van de huidige drempels.

Het instrumentarium omvat in ieder geval:

- Subsidies voor technische maatregelen die het energieverbruik verminderen, het comfort verhogen en die in principe ‘spijtvrij’ zijn. Denk hierbij aan isolatiemaatregelen, (hybride) warmtepompen en het afdekken van de onrendabele top bij warmtenetten.
- Financieringsinstrumenten, zoals bijvoorbeeld het Warmtefonds en groene hypotheek.

Deze instrumenten moeten een bijdrage leveren aan een terugverdientijd van ca. 7-8 jaar. Dit is de termijn die woningeigenaren vaak acceptabel vinden. Zo bieden de instrumenten financiële zekerheid en vergroten ze de keuzevrijheid. Uiteraard moeten de financiële instrumenten ook beschikbaar en toegankelijk zijn voor mensen met een smalle beurs. Het is logisch om het ontwerp en de uitvoering van dit instrumentarium landelijk te regelen en de uitvoering bij voorkeur bij RVO te beleggen.

Volgens Energie-Nederland zal de Rijksoverheid in samenwerking en afstemming met onder meer VNG, IPO, marktpartijen, consumentenorganisaties, (gedrags)wetenschappers en RVO moeten komen met zo’n intelligent en laagdrempelig instrumentarium gericht op woningeigenaren.

Actie 4: Benut verschillende aangrijpingsmomenten in de klantreis; informeer en ontzorg op maat

De ene woningeigenaar is de andere niet. Daarbij zijn niet alle woningen hetzelfde. Het verduurzamingstraject verloopt per woning(eigenaar) dus verschillend. Toch zijn er constanten te onderscheiden: elk traject bestaat namelijk uit min-of-meer dezelfde fases in de zogenaamde klantreis (dit begrip wordt verderop, bij figuur 2, nader uitgewerkt).

De overheid heeft vooral in de eerste en tweede fase van deze klantreis, de fases ‘bewust worden’ en ‘oriënteren’, een cruciale rol in de voorlichting en ondersteuning van woningeigenaren. Daarna kunnen marktpartijen bijdragen aan een laagdrempelige aanpak: door woningeigenaren te ondersteunen met toegankelijke informatie, heldere

voorbeelden, overzichtelijke aanbiedingen en uiteraard door het uit handen te nemen van de uitvoering en het gedoe.

Om te onzorgen op maat moeten de (Rijks)overheid en de markt elkaar op een slimme manier versterken. Ze moeten beide goed aansluiten bij de (informatie)behoeften van een woningeigenaar in de verschillende fasen van de klantreis. Belangrijk daarbij is, zoals aangegeven, om een duidelijk onderscheid te maken tussen de rol van de overheid in de eerste twee stappen van de klantreis en de rol van marktpartijen bij het daadwerkelijk aanbieden en realiseren van een passend aanbod.

Marktpartijen, brancheorganisaties (zoals Techniek Nederland en NVDE) en consumentenorganisaties kunnen zorgen voor meer duidelijkheid over kwalitatief goede aanbieders, bijvoorbeeld door middel van het opzetten van een landelijk platform van aanbieders met een keurmerk. Het Rijk kan hierbij helpen door objectieve eisen te stellen.

Dit vraagt ook om het opleiden en scholen van medewerkers. Zo worden zij vanzelfsprekende ambassadeurs, die uit zichzelf informatie verstrekken over bijvoorbeeld een hybride warmtepomp in plaats van een traditionele CV-ketel. Ook kunnen zij dan aangeven alle administratieve rompslomp rond een subsidieaanvraag uit handen te nemen.

Actie 5: Blijf leren en experimenteren

Het verlagen van de geschetste drempels zal de energietransitie tot 2030 versnellen. De vier genoemde acties zullen woningeigenaren voldoende keuzevrijheid geven, meer financiële duidelijkheid bieden en minder 'gedoe' opleveren. Ofwel, het zal hen voldoende vertrouwen en handelingsperspectief bieden om stappen te gaan zetten voor de verduurzaming van hun woning.

Ongeacht de acties die we vandaag in gang zetten, moeten we tussen nu en 2050 steeds ruimte durven maken voor experimenteren, evalueren en leren. Dat geldt voor iedereen: voor woningeigenaren, overheden, installateurs, aannemers, energieleveranciers, netbeheerders en brancheorganisaties.

Enige mate van 'durf' is hierbij noodzakelijk. De energietransitie in de gebouwde omgeving vraagt veel innovatief en adaptief vermogen van iedereen. De uitkomsten van acties zijn niet altijd bekend. Dit vergt durven omgaan met onzekerheid en het leren benutten van eerder niet geïdentificeerde kansen. Natuurlijk zullen niet alle initiatieven slagen. Wel kunnen we van elk initiatief leren. Want zonder experimenteren is er geen innovatie. Dit geldt voor zowel technologische als sociale innovatie, zoals de laagdrempelige energietransitie.

Energie-Nederland doet een oproep aan alle partijen om te blijven experimenteren. Om te leren van fouten en voort te bouwen op successen. Ook Energie-Nederland zal zelf, waar ze dat kan, blijven inzetten op het stimuleren van pilots, proefprojecten en experimenten.

Bijlage 1.

De Laagdrempelige Energietransitie in de gebouwde omgeving

Een verslag van het onderzoek, de gesprekken met stakeholders en onze conclusies

1. Energie-Nederland start het gesprek over een laagdrempelige energietransitie

In 2019 is het Klimaatakkoord gesloten, met als doel voor 2030: het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland met 49% ten opzichte van 1990. Voor de gebouwde omgeving specifiek is het doel een reductie van 3,4 Mton in 2030.³ Dit is een tussenstap naar het doel voor 2050, wanneer het verwarmen van de bestaande 7,9 miljoen woningen (en 1 miljoen utiliteitsgebouwen) zonder aardgas gerealiseerd moet zijn.

De transitie in de gebouwde omgeving is misschien wel de lastigste opgave uit het Klimaatakkoord, omdat het alle huishoudens zelf raakt. Van de afspraken voor de gebouwde omgeving is de 'wijkgerichte aanpak' één van de belangrijkste: de transitie van aardgas naar duurzame alternatieven voor warmte per wijk, onder regie van de gemeente, met betrokkenheid van bewoners, gebouw eigenaren en andere partijen in de wijk. Energie-Nederland was actief betrokken bij de totstandkoming van deze afspraken uit het Klimaatakkoord. Energie-Nederland is een groot voorstander van een lerende en experimenterende aanpak waarbij wordt voortgebouwd op eerder opgedane ervaringen.

Eind 2019 heeft Energie-Nederland adviesbureau Stratelligence gevraagd om te onderzoeken of de uitvoering van de energietransitie in de gebouwde omgeving laagdrempelig kan gaan. Met als doel het tijdig, betaalbaar en zonder te veel gedoe realiseren van de afspraken in het Klimaatakkoord. Aanleiding voor het onderzoek waren onder meer signalen vanuit gemeenten die vooropliepen met de wijkaanpak. Zij bleken geregeld tegen belemmeringen aan te lopen die groter waren dan voorzien. De uitvoering komt daardoor langzamer op gang dan vooraf gedacht⁴. Ook bestonden er bij veel betrokkenen zorgen over de kosten voor woningeigenaren en huurders. Hierdoor kan het draagvlak voor de gewenste transitie en daarmee de realisatie ervan in gevaar komen.

Het rapport 'Een Laagdrempelige Energietransitie' was het resultaat van het onderzoek van Stratelligence. Het bevat aanbevelingen gericht op het vergroten van de haalbaarheid van de energietransitie in de gebouwde omgeving.⁵ Drempels wegnemen voor woningeigenaren en (ver)huurders bleek een essentiële voorwaarde. Volgens Stratelligence

³ [Het Klimaatakkoord \(Den Haag, 28 juni 2019\) C1.1-2, pp.15-16](#)

⁴ De Minister van BZK bevestigt dit beeld in april 2021 in de [kamerbrief 'voortgang programma aardgasvrije wijken'](#).

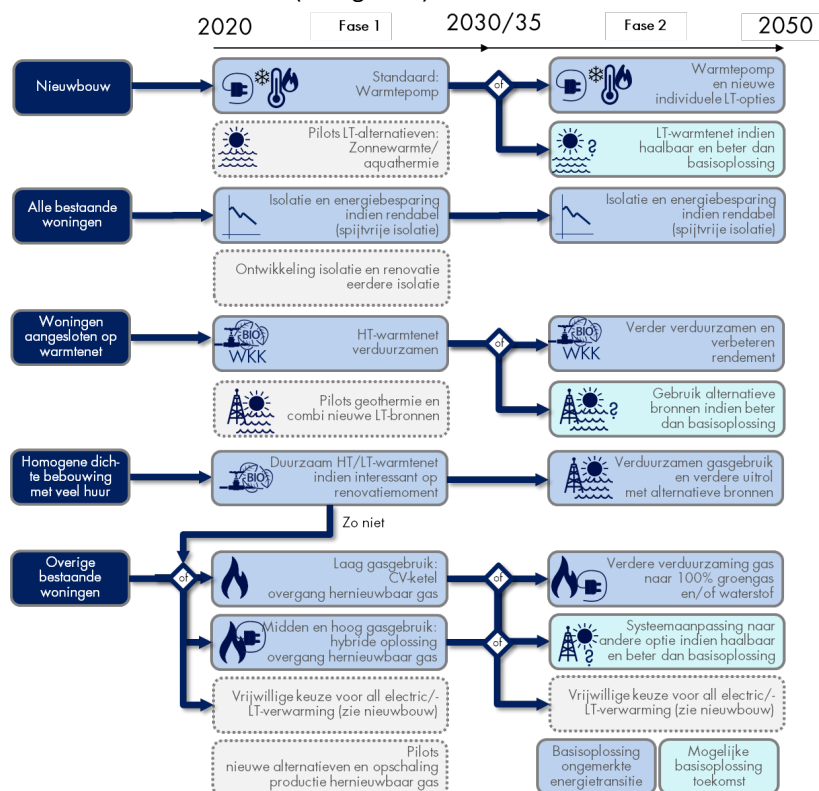
⁵ [Rapport 'Laagdrempelige Energietransitie'](#) (Leiden, 3 april 2020)

zijn de klimaatdoelen voor de gebouwde omgeving beter te bereiken met een gefaseerde, laagdrempelige aanpak. Deze aanpak heeft waarde voor de wijkaanpak onder regie van de gemeenten, bijvoorbeeld bij de uitrol van nieuwe warmtenetten. En ook voor particuliere woningeigenaren, in wijken die voorlopig nog niet binnen de wijkaanpak vallen. Zij worden met een laagdrempelige aanpak gestimuleerd om ook nu alvast stappen te zetten voor het verduurzamen van hun woning.

In 2020 heeft Energie-Nederland zich ingespannen om de onderzoeksresultaten van het rapport te delen en bespreken met relevante organisaties. Het rapport diende hierbij als startpunt voor discussie, niet als een voldongen feit.

2. Stratelligence: voer een laagdrempelige energietransitie uit in twee fasen

Volgens berekeningen van Stratelligence is het mogelijk om 3,4 Mton CO₂-reductie in de gebouwde omgeving in 2030 te halen, enerzijds door de energietransitie gefaseerd te laten verlopen en anderzijds door de focus te leggen op laagdrempelige stappen. Stratelligence adviseert daarvoor een strategie in twee fasen: een eerste fase tot 2030/35 en een tweede fase tot 2050 (zie figuur 1).

Figuur 1. Ontwikkelpad laagdrempelige energietransitie.⁶

⁶ Idem, pagina ix

Ontwikkelpad laagdrempelige energietransitie

Het ontwikkelpad in figuur 1 geeft weer welke stappen verstandig en logisch zijn in fase 1 (tot ca. 2030/2035) en in fase 2 (tot 2050). Het rapport van Stratelligence maakt onderscheid tussen nieuwbouw en bestaande bouw. Voor bestaande bouw zijn er generieke maatregelen, die voor alle bestaande bouw relevant zijn. Daarnaast zijn er ook specifieke maatregelen voor drie soorten bestaande bouw: 1) woningen die al zijn aangesloten op een warmtenet, 2) homogene dichte bebouwing met veel huur en 3) overige bestaande woningen.

In fase 1 zijn de maatregelen – zowel voor de wijkaanpak als voor individuele woningeigenaren in wijken die nog niet in de wijkaanpak vallen – vooral gericht op oplossingen die al op korte termijn aantrekkelijk zijn. Het gaat hier vooral om maatregelen met een beperkt risico van suboptimale keuzes en die weinig beroep doen op het adaptief vermogen. Adaptief wil zeggen dat je meer rekening houdt met de factoren tijd en flexibiliteit. In de tweede fase wordt ingezet op volledige verduurzaming, deels met bestaande technieken en deels met technieken die nog verdere ontwikkeling vergen.

Volgens Stratelligence is een besparing van minimaal 3,4 Mton CO₂ te realiseren boven op de besparing door de CO₂-neutrale nieuwbouw in 2030⁷. Dit is mogelijk met drie elementen:

- 1) *Warmtenetten*. 50% van de bestaande warmtenetten hebben in 2030 een duurzame warmtebron. Daarnaast gaan 200.000 huurwoningen over op een nieuw duurzaam warmtenet, in lijn met het streefbeeld van het Klimaatakkoord.^{8,9} Een aanzienlijk deel hiervan valt onder het 'Startmotorkader',¹⁰ een afspraak tussen Aedes, de koepel van woningcorporaties, en warmtebedrijven.
- 2) *Isolatie*. Het terugdringen van de warmtevraag met isolatiemaatregelen verdient zich vaak gewoon terug. Stratelligence gaat er vanuit dat één op de drie woningen met een laag energielabel voor 2030 overgaat naar label C. Dat is nu in de meeste gevallen al rendabel.¹¹
- 3) *Hybride warmtepomp*. Tot 2030 krijgt twee derde van de woningen te maken met een vervangingsvraag voor de CV-ketel. Stratelligence neemt aan dat minimaal 24% van de woningeigenaren kiest voor een hybride warmtepomp. Een hybride warmtepomp verdient zich al terug vanaf een gasverbruik van 500-1.000 m³ per jaar.¹²

Volgens de berekeningen van Stratelligence liggen de kosten van deze strategie lager dan de kosten die in het Klimaatakkoord genoemd zijn. Dit is vooral het gevolg van de

⁷ De voorgestelde maatregelen in het rapport leveren voor woningen 3,4 - 6,8 Mton CO₂-reductie op. Hiervan valt ca. 0,9 Mton binnen het basispad. De maatregelen in het rapport leveren dus 2,5 - 5,9 Mton extra CO₂-reductie op, bovenop de maatregelen in het Klimaatakkoord. De utiliteitssector valt buiten de scope van het rapport.

⁸ [Effecten Ontwerp Klimaatakkoord: Gebouwde Omgeving](#) (PBL, 19 april 2019), pagina 21

⁹ [Rapport 'Laagdrempelige Energietransitie'](#) (Leiden, 3 april 2020), pagina ix

¹⁰ [Website Aedes: hoe is het startmotorkader opgebouwd?](#)

¹¹ [Rapport 'Laagdrempelige Energietransitie'](#) (Leiden, 3 april 2020), pagina x

¹² Idem, pagina x

keuze voor het meer stapsgewijs nemen van kosteneffectieve maatregelen. Die zijn namelijk over het algemeen rendabel, terwijl het pakket aan maatregelen in de wijkaanpak vaak nog een grotere onrendabele top heeft.

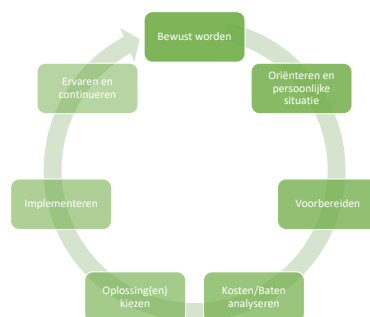
De focus in de rest van de notitie ligt bij een laagdrempelige aanpak voor particuliere woningeigenaren, hoewel die aanpak uiteraard ook voor huurders voordelen biedt. De aanpak verlaagt drempels sterk, geeft steun bij het zetten van betaalbare verduurzamingsstappen met relatief weinig gedoe en versnelt zo de verduurzaming in de gebouwde omgeving.

3. De transitie wordt alleen laagdrempelig als we aansluiten bij de drijfveren van de woningeigenaar

Naast de drie technologische oplossingsrichtingen voor de eerste fase benadrukt Stratelligence ook het belang van het inspelen op de specifieke situatie van de individuele woningeigenaar. Woningeigenaren gaan pas verduurzamingsstappen zetten als ze een wenkend perspectief zien. Dus als voor hen de voordelen, zoals bijvoorbeeld meer comfort, groter zijn dan de nadelen. Dit vergt fundamenteel inzicht in de drempels voor en drijfveren van (individuele) woningeigenaren. Dit is nodig voor passend overheidsbeleid én voor het ontwikkelen van een passend aanbod door aanbieders van maatregelen.

Stratelligence benadrukt: 'Mensen meekrijgen bij een grote verandering zoals de energietransitie is lastig, zeker wanneer het een verandering betreft die ze niet zelf hebben gekozen'.¹³ Als mensen minder drempels ervaren, dan zal de bereidheid om stappen te zetten toenemen. Cruciale aspecten hierbij zijn keuzevrijheid en autonomie, kosteneffectiviteit en betaalbaarheid én ontzorgd worden: ofwel het wegnemen van 'gedoe'.

De klantreis (zie figuur 2) geeft inzicht in de stappen die een woningeigenaar zet bij de verduurzaming van de eigen woning.

Figuur 2. Zeven fasen in de klantreis van een woningeigenaar¹⁴

¹³ [Rapport 'Laagdrempelige Energietransitie'](#) (Leiden, 3 april 2020), pagina vii

¹⁴ Figuur gebaseerd op klantreis zoals [TNO \(Drijfveren en barrières aardgasvrij wonen in kaart\)](#) en [Squarewise \(ontzorging particuliere woningeigenaren\)](#) die gebruiken

Klantreis van een woningeigenaar

De eerste stap van een woningeigenaar in zijn klantreis naar de verduurzaming van de eigen woning is bewustwording. Dan gaat hij zich nader oriënteren, vooral door informatie in te winnen voor specifieke maatregelen. Als er voldoende informatie beschikbaar is, volgen de fasen richting een beslissing: voorbereiden en een kosten/baten analyse maken, inclusief de vraag hoe de maatregelen gefinancierd kunnen worden, en het opvragen van één of meer offertes. Uiteraard volgt na een positief besluit ook de implementatie van de maatregel. Tot slot kan een woningeigenaar op basis van de ervaringen mogelijk weer nieuwe verduurzamingsstappen in overweging gaan nemen.

4. Tien digitale bijeenkomsten over een laagdrempelige energietransitie

Het rapport van Stratelligence was voor Energie-Nederland het startpunt van een reeks aan gesprekken. In een serie van tien digitale bijeenkomsten, van april tot september 2020, discussieerden we met zo'n 250 mensen die de energietransitie in de gebouwde omgeving willen laten slagen. De insteek was steeds om met elkaar te verkennen wat een laagdrempelige energietransitie nu werkelijk betekent en hoe dit vertaald kan worden naar de praktijk. Altijd met oog op het halen van de doelen voor de gebouwde omgeving uit het Klimaatakkoord.

In april 2020 was de kick-off: een webinar met zo'n 140 deelnemers. Daarna organiseerde en faciliteerde Energie-Nederland nog negen interactieve, digitale bijeenkomsten met meer dan 100 mensen van ruim 40 organisaties (zie bijlage 1 voor deelnemende organisaties). Het veld van deelnemers was gevarieerd: beleidsmakers, wethouders en ambtenaren van gemeenten, mensen die werken bij brancheverenigingen, energiecoöperaties, universiteiten en onderzoeksbureaus. Vereniging Eigen Huis nam ook deel en vertegenwoordigde de woningeigenaren zelf.

Begin mei 2020 waren er bijeenkomsten voor het verzamelen van verhelderende vragen over het rapport van Stratelligence. Deze vragen hebben bijgedragen aan de inhoudelijke voorbereiding van de volgende vier bijeenkomsten, met de energiesector, consumentenorganisaties, de overheid en andere brancheverenigingen. Drie conclusies uit deze sessies sloten goed aan bij de aanbevelingen het rapport:

- 1) er moet meer vanuit de consument worden gedacht;
- 2) technische drempels moeten worden verlaagd en
- 3) woningeigenaren moeten meer worden ontzorgd.

In juni 2020 zijn twee sessies georganiseerd waar de onderwerpen 'consument' en 'beleid' centraal stonden. Er is toegewerkt naar een duidelijker begrip van de drempels. Het ontbreken van autonomie en de zorgen over verwacht 'gedoe' bleken belangrijke, concrete drempels die de gewenste transitie in de weg staan.

In een laatste bijeenkomst in september 2020 lag de focus op de 'sociale transitie'. In deze sessie had Energie-Nederland gedragswetenschappers, een aantal marketeers uit de energiesector en diverse consultants met ervaring in het gedragsdomein uitgenodigd.

Met hen zijn inzichten in de drempels en drijfveren van woningeigenaren verder uitgediept. Weer werd het belang van keuzevrijheid, kosteneffectiviteit en ontzorgd worden benadrukt. Daarnaast werd ook aandacht gevraagd voor het genereren van vertrouwen bij woningeigenaren. Wantrouwen en onzekerheid blijken belangrijke obstakels.

Al met al hebben de bijeenkomsten een scherper beeld opgeleverd van de voorwaarden voor een laagdrempelige energietransitie. De analyse wordt in de volgende paragraaf besproken.

Draagvlak voor de laagdrempelige energietransitie groeit

De aandacht die Energie-Nederland heeft gevraagd voor de laagdrempelige energietransitie, heeft bijgedragen aan het debat over de transitie in de gebouwde omgeving. Het draagvlak voor een laagdrempelige energietransitie is gestaag gegroeid.

Dat bleek in de analyse over één jaar Klimaatakkoord gebouwde omgeving¹⁵. De voorzitter van het Uitvoeringsoverleg gebouwde omgeving, Maarten van Poelgeest, interviewde 18 mensen onder wie voorzitter Medy v/d Laan van Energie-Nederland. Zijn analyse ligt in het verlengde van de ideeën van Energie-Nederland: naast de wijkaanpak ook meer sturen en stimuleren van individuele beslissingen; niet alles in één keer willen doen; schaal maken langs drie sporen, met focus op warmtenetten, hybride warmtepompen en isolatie. Het gedachtegoed van een laagdrempelige aanpak vinden we ook terug in het PBL-rapport¹⁶ dat stelt dat volledig verduurzamen van woningen vaak niet rendabel is, en dat kleine stappen in de juiste richting veel waardevoller zijn.

In een kamerbrief schrijft minister Ollongren in september 2020 dat “de verduurzamingsopgave in de gebouwde omgeving weerbarstig en complex is” en “de vergaande verduurzaming van de eigen woning voor veel mensen geen prioriteit heeft of niet goed past in de levensfase”. Ook de fractievoorzitters Gert-Jan Segers (ChristenUnie) en Jesse Klaver (GroenLinks) benadrukken met hun motie voor een nationaal isolatieprogramma het belang van een laagdrempelige aanpak¹⁷. Vanuit de ministeries van Economische Zaken en Binnenlandse Zake worden ideeën uitgewerkt ter stimulering van hybride warmtepompen.

5. Analyse: drie cruciale aspecten voor een laagdrempelige energietransitie

Zonder uitzondering erkent iedereen het belang van het verlagen van drempels voor het slagen van de energietransitie bij woningeigenaren. Om de doelen van het Klimaatakkoord te kunnen halen, moeten beleidsmakers dus inzicht vergroten in de beweegredenen die woningeigenaren motiveren - of juist weerhouden - bij het verduurzamen van hun woning.

¹⁵ [Reflectie op een jaar klimaatakkoord gebouwde omgeving](#), september 2020

¹⁶ [Woonlastenneutraal koopwoningen verduurzamen](#), augustus 2020

¹⁷ [Motie Segers en Klaver voor nationaal isolatieprogramma](#), september 2020

Uit de analyse van Energie-Nederland van de discussies in de digitale bijeenkomsten komt een helder beeld naar voren wat nodig is: keuzevrijheid, financiële duidelijkheid en ontzorgd worden zijn de cruciale aspecten voor een laagdrempelige energietransitie. Bij keuzevrijheid is het menselijke verlangen autonoom te kunnen en mogen handelen van groot belang. Ook zijn zekerheid en vertrouwen relevante aspecten. Deze gaan binnen de context van de energietransitie vooral om kosteneffectiviteit en zekerheid over het proces en de resultaten. Tot slot moeten woningeigenaren worden 'ontzorgd'. Gedoe of de perceptie van gedoe werkt belemmerend.

Op basis van de analyse onderscheidt Energie-Nederland dus drie cruciale aspecten voor een laagdrempelige energietransitie.

Het belang van keuzevrijheid

Een halve eeuw onderzoek heeft laten zien dat keuzevrijheid heel belangrijk is: keuzevrijheid geeft mensen het gevoel dat zij ruimte hebben om zelf keuzes te kunnen maken. Dat geldt ook bij de verduurzaming van de eigen woning.

In de wijkaanpak ligt de regie vooral bij de gemeente. Woningeigenaren ervaren hierdoor slechts beperkte keuzevrijheid. Sterker nog, het mee moeten in een verandering waar je misschien niet op zit te wachten, roept weerstand op. Beperkte keuzevrijheid vormt daarmee een significant obstakel.¹⁸ Dergelijke weerstand speelt zeker een rol bij het tempo in de wijkaanpak, dat lager ligt dan werd voorzien bij het afsluiten van het Klimaatpakket in 2019.

Voorgaande maakt het des te belangrijker dat we bij de energietransitie in de gebouwde omgeving, naast de wijkaanpak, ook vol inzetten op verduurzaming door individuele woningeigenaren. Om dat te laten slagen moeten beleidsmakers, consumentenorganisaties en bedrijven heel goed inspelen op de drijfveren van die woningeigenaren. Zoals eerder aangegeven, gaan ze pas verduurzamingsstappen zetten als ze een wenkend perspectief zien. Bijvoorbeeld verbetering van comfort, meedoen met een gezamenlijke inkoopactie in de buurt. De woningeigenaar moet daarbij keuzes kunnen maken die aansluiten bij zijn/haar behoeften en de juiste natuurlijke momenten (zoals een verhuizing of een verbouwing). De vrijheid om te kiezen welke verduurzamingsstappen wanneer gezet gaan worden en met welke aanbieder(s) is dus cruciaal.

Het belang van financiële duidelijkheid

Als woningeigenaren spreken over verduurzamingsmaatregelen, dan gaat het vaak ook over de 'terugverdientijd'. De terugverdientijd wordt meestal als 'te lang' ervaren en vormt daarmee een drempel voor de energietransitie. Veel woningeigenaren willen best investeren in verduurzaming, mits er voldoende financiële duidelijkheid is¹⁹ en de

¹⁸ [Op weg naar aardgasvrij wonen: de energietransitie vanuit burgerperspectief](#), pagina 11 (SCP, 2020)

¹⁹ [Ministerie van Economische Zaken en Klimaat \(2019\). Publieksmonitor Klimaat en Energie 2019](#), pagina 20

investering voldoende (snel) rendeert.²⁰ Daarnaast hebben woningeigenaren ook duidelijke financiële opties voor verduurzaming nodig om te gaan investeren.²¹ Denk hierbij aan subsidies en aantrekkelijke leningen zoals het Warmtefonds, gebouwgebonden financiering of andere duurzaamheidsleningen. Hoewel subsidies vaak wél een concrete stimulans voor woningeigenaren vormen om met verduurzaming aan de slag te gaan, betekent dit niet dat alleen het beschikbaar zijn van dergelijke subsidies voldoende is. Ook de inspanning of ‘het gedoe’ om zo’n subsidie te krijgen speelt een rol.

Door meer inzicht te geven in de financiële kosten en baten en door financiële instrumenten eenvoudig en makkelijk toegankelijk te maken, verlagen we een drempel die woningeigenaren nu sterk weerhoudt om aan de slag te gaan.²² Vooral voor woningeigenaren met beperkte financiële ruimte is dit extra belangrijk.²³

Het belang van ontzorgen

Veel mensen zijn bezorgd over het gedoe dat verduurzaming met zich meebrengt. We zien twee soorten gedoe: organisatorisch gedoe (het regelen en financieren van wat er allemaal moet gebeuren) en praktisch gedoe (de consequenties van wat er allemaal moet gebeuren in de eigen woning).

Het vooruitzicht van organisatorisch gedoe, zoals het aanvragen van een subsidie of het vinden van een betrouwbare installateur en/of aannemer, schrikt woningeigenaren af.²⁴ Subsidiemaatregelen blijken een waardevol instrument en ondersteunend aan verduurzaming. Maar woningeigenaren vinden de informatie vaak dubbelzinnig en behoorlijk complex²⁵. Daarbij vinden ze het regelen van subsidie überhaupt tijdrovend en frustrerend.

Naast organisatorisch gedoe voorzien bewoners ook veel praktisch gedoe. Het gaat hier vooral over ‘de troep in en om de woning’.²⁶ De verwachte overlast en ongemakken als gevolg van bijvoorbeeld isolatieactiviteiten leiden tot uitstel of afstel.

Ontzorgd worden is dus cruciaal om de transitie te versnellen. Dit betekent dat verduurzaming voor woningeigenaren niet te veel gedoe moet opleveren, op zowel organisatorisch als praktisch vlak. Dus geen technisch jargon en ingewikkelde subsidieconstructies. Wel vertrouwen in aanbieders en een nette uitvoering. Als het gaat over ontzorgen, zijn de overheid en aanbieders aan zet.

²⁰ [Woonlastenneutraal koopwoningen verduurzamen \(PBL, 24 augustus 2020\)](#), pagina 4

²¹ [Woonlastenneutraal koopwoningen verduurzamen \(PBL, 24 augustus 2020\)](#), pagina 10

²² [Aardgasvrij wonen: drijfveren en barrières van bewoners \(TNO, 2019\)](#), pagina 68

²³ [Verduurzaming: een heilig huisje in aanbouw? \(NIBUD, 2019\)](#), pagina’s 22-23

²⁴ [Groen gemak onder één dak: hoe ontzorg je bewoners bij het nemen van duurzame beslissingen in en om het huis? \(Vries, G. de, & Kooger, R., 2020\)](#), (TNO, 7 april 2020), pagina 6

²⁵ [The Hassle Factor as a Psychological Barrier to a Green Home; Vries, G. de, Rietkerk, M., & Kooger, R. \(2019\)](#), pagina 347

²⁶ [The Hassle Factor as a Psychological Barrier to a Green Home; Vries, G. de, Rietkerk, M., & Kooger, R. \(2019\)](#), pagina 347

6. Naar vertrouwen en handelingsperspectief

De drie aspecten keuzevrijheid, financiële duidelijkheid (de financiële risico's voldoende afgedekt en de investeringen kunnen renderen) en ontzorgd worden zijn essentieel voor een laagdrempelige energietransitie. Met ontzorgd worden wordt bedoeld dat woningeigenaren in staat zijn om zonder al te veel gedoe de verduurzaming te organiseren en uit te (laten) voeren. Zo versnellen we de energietransitie in de gebouwde omgeving. Als aan deze drie aspecten kan worden voldaan, dan ontstaat er vertrouwen voor woningeigenaren en dus ruimte om te handelen.

Om woningeigenaren een duidelijk handelingsperspectief te bieden doet Energie-Nederland met deze actieagenda een oproep aan alle partijen die actief zijn in de energietransitie voor de gebouwde omgeving: Vertaal de opgedane kennis naar een laagdrempelige energietransitie in de praktijk.

Bijlage 2.
Overzicht gesprekspartners discussies laagdrempelige energietransitie

Onderstaande lijst bevat de organisaties waarvan mensen hebben deelgenomen aan de diverse gesprekken die Energie-Nederland in het kader van de laagdrempelige energietransitie heeft georganiseerd.

1. Aedes	22. Ministerie van BZK
2. Algemene Rekenkamer	23. Ministerie van EZK
3. Autoriteit Consument en Markt (ACM)	24. Netbeheer Nederland
4. Climate Cleanup	25. Nederlandse Vereniging Duurzame Energie (NVDE)
5. Coöperatie Hoom	26. Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)
6. De Bouwagenda	27. Provincie Zuid-Holland
7. Ekiep	28. Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)
8. ENGIE	29. Stedin
9. Ennatuurlijk	30. Techniek Nederland
10. Essent	31. Topconsortia voor Kennis en Innovatie (TKI)
11. Gemeente Culemborg	32. TNO
12. Gemeente Harlingen	33. Technische Universiteit Delft
13. Gemeente Rotterdam	34. Twynstra Gudde
14. Gemeente Westerwolde	35. Universiteit van Tilburg
15. Greenchoice	36. Urban Future Studio
16. HIER opgewekt	37. Vattenfall
17. Hogeschool van Amsterdam (HvA)	38. Vereniging Eigen Huis (VEH)
18. Intergas	39. Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG)
19. Interprovinciaal Overleg (IPO)	40. Vogelwijk energiezuinig
20. Koninklijke Vereniging van Gasfabrikanten in Nederland (KVGN)	
21. Milieu Centraal	